

Romain Rolland: Goethe és Beethoven. (Dante kiadás.) Romain Rollandnak alig négy-öt kötetét ismerem, de azt hiszem, a «Goethe és Beethoven» nagyon jellemző rá. Nem annyira a tartalma, mint a keletkezése. Ez a könyv egy porszemnek köszönheti a létét, egy porszemnek, amely a Romain Rolland géniusz-imádattal eltelt szemébe esett. Beethovennel foglalkozik, ő az az alkotó, akinek a szellemi nászra mindig kész Romain Rolland a legmaradéktalanabban adhatja oda magát s megállítja egy életadat: mért nem értette meg Goethe Beethovent? Egyetlenegyszer találkoztak, Beethoven ifjúságának Goethe volt a hőse, ismeretségük elején Goethe is felmelegedett, aztán egyszerre vége, gonosz anekdoták burjánoznak köztük, amelyek Goethet Geheimratnak és Beethovent gögös forradalmárnak mutatják, a két ember nem találkozik többet, Goethe élete hátralévő húsz évében hallgat, Beethoven meghal s Goethe a sírja fölött is csak hallgatni tud.

Romain Rollandnak azonban Goethe a házi istene s a két nagy csillag elszétalása egymás mellett, ez a természetes égi jelenség a földön, nyugtalanítja. Gondosan rekonstruálja a teplitzi találkozó életrajzi és szellemi hátterét, elmélyíti Bettinának, ennek a női Romain Rollandnak az alakját, aki kettejük közt megoszló rajongásával Beethoventől Goethe felé vezet, magyarázni próbálja Goethe hallgatását, majd védelmébe veszi Goethét, a muzsikust, akinek gazdag zenei curriculum vitaejét némi szemrehányással mutathatja fel a zenetudatlan latin írók előtt. A bántó porszem kikönnyezése így dagad háromszáz oldalas

könyvvé. Romain Rolland géniusztisztelete nem tudja elfogadni a voltaképp lényegtelen életrajzi adat kínálkozó indokát: sem Goethe emberi feltékenységét, sem a zenei tompaságát. A sértett hiúság hangolhatott valamit Goethe szívéen, hiszen Beethoven versenytársa volt egy nő csodálatában, Goethe azonban sokkal érdekeldőbb elme, semhogy egy megértett Beethoven előtt hallgatni tudott volna. «Nem értette meg»: ez viszont nagyon könnyelműen becsapott ajtó, ha Goethéről van szó, akinek a zeneértéséről Romain Rollandnak annyi meggyőző adata van.

A könyv legerdekesebb része kétségtelenül A muzsikust Goethe című tanulmány, melyben kora nagy muzikusait Goethe életébe beállítja. Gluck, Haendel Mozart voltak, akik Goethe zenei rezonanciáját kialakították, Bach, akihez öregkorában visszatalált. Goethe, aki nemcsak állandóan játszott magának mesterekkel, de zeneelmélettel is foglalkozott, elméletben tovább jutott, mint kedvencei s bejövendőlte a muzsikust, aki a német harmónikus és az olasz melódikus zenét egyesíti s az instrumentális zenébe beviszi az érzés erejét, amikor azonban ez a nagy egyesítő: Beethoven elétoppan, a hatvanéves Goethe halkabb költőkre hangolt füle idegenkedik. Akit örökké friss értelme megjósolt, megállt érzékszervei nem képesek felismerni.

Goethe Beethovenben csak a romantika örvényét látta. Beethoven neki az örült géniusz, egy vadabb Werther, akit akkor már több mint harminc éve gyűrt, ásott vissza szelme alj-talajába. Goethe egész műve

Werther ellen keletkezett, a káoszra akarta rákényszeríteni a formát, a sötétségre a napot. Az ember semmi iránt sem olyan türelmetlen, mint saját meghaladt stádiumai iránt. S az a Beethoven, akit Goethe merevedő érzékei beengedtek, erre a lebirt káoszra appellált. Nem kívánatos talajcsúszás kísértette Goethet ebben a zenében. A dombormű hullámozni kezd s a Hermann und Dorothea napja elé vad hullámok csapnak. Nem Beethoven ez, de Goethe Beethovene : a visszajáró ifjúság, amely el akarja mosni a férfi eredményeit s Goethe, aki a Zelter-féle embercskék tiszteletét oly nagylelkűen tudta viszonzni, e Beethoven hódolata előtt megfagyasztja az arcát és hallgat. Hallgat még ma is.

Körülbelül így indokolja meg Romain Rolland Goethe kegyetlen rideg-ségét az egyenrangú alkotóval szemben, aki nemcsak bámulója, de legnagyobb zenei tolmácsolója volt. Az indokolás nemes és tetszetős, amint-hogy bizonyára még sok szép és tetszetős megoldást lehet elképzelni. A zavaró porszemet mindenesetre sikerült kikönnyezni, mi legfőleg a szemem csodálkozunk, amelyet egy ekkorka porszem ekkora könnyezésre ingerel. Goethe bizonyára nem úgy viselkedett, ahogy száz év zenetörténetével a könyvespolcunkon elvárhatnók, de őszintébben viselkedett, mintha behódol Beethovennek, aki nem kell neki. Minden nagy alkotó nagy dilettáns is. Dilettáns filozófus, újságíró, vívő vagy zenész. A dilettantizmusa hajtja fel az anyagát, szimatolja ki az árnyalatokat, szállítja a valóságot ; a dilettantizmusa táplálja az alkotásait. Ép ezért egy alkotó dilettantizmusának az ítéleteit, ha már komolyan vesszük, sosem szabad az igazság ege alá kitetten nézni, mindig csak az alkotó műve felől. A művész az, akinek felsőbb joga van az igazságtalanságra. A kristálynak, hogy

kristály lehessen, el kell válnia odatától ; a művész se lehet zárt, fénytörő igazság, ha el nem válik a kézenfekvő, híg igazságtól. A sznob egyetlen életjoga a méltányossága, az alkotó méltánytalanságaira azonban mindig megadhatja a felmentést műve, amely rákényszerítette. Mi azt hisszük Goethe nem elhallgatta Beethovent, hanem körülszimatolta és ott hagyta : nem volt nekivaló préda.

Romain Rolland Goethe és Beethovene mögött én nemes, de művészetellenes érdeklődést érzek. Mindenáron meg akarja érteni a géniust, de mindenáron az érzelmes «nemesség» dajkanyelvére akarja fordítani. Készültsége nagy, tárgyisztelete szinte túlzott, de megköti egy sztereotíp humanitás, amelynek, valljuk meg, kissé nyárs-polgár szaga van. E könyv, amely egy nagy szellem másodlagos dilettantizmusát védi, érdekesen leplezi le azt a primér dilettantizmust, amely Romain Rollandot e nagy szellemtől elválasztja.

Németh László.

Gróf Bethlen Margit : Impressziók. (Athenaeum-kiadás.) Gróf Bethlen Margit *Impressziók* címmel kis könyvben gyűjtötte össze az utóbbi évekből származó apróbb írásainak, karcolatainak egy részét, szemmeláthatólag azokat az írásait, amelyeket napilapok számára készített és amelyek annak idején napilapokban meg is jelentek. Változatos, sőt tarka kötet lett ezekből az írásokból ; sok mindenről van szó gróf Bethlen Margit könyvében, társadalmi, politikai kérdésekről, különböző országokról és nemzetekről, azoknak apróbb sajátságairól, a köz tudatnak hiányosságairól vagy ferdeségeiről. Az egyik kis karcolat város-építési problémákkal foglalkozik, a másik a strandfürdön szerzett impressziókat ad vissza, a harmadik egy színházi premierrel és a bemutatott színdarabban kapcsolatban tesz megjegyzéseket, szóbakerül Galli Curci, a divat,